

Александър Ранев

СЛЪНЧЕВА ПЕДАГОГИКА

София, 2017

Първоначално поставеното заглавие на книгата е „Слънчева педагогика – съвременен прочит на педагогическите възгледи на Петър Дънов“, което след издаването ѝ е заменено от автора и издателя с ново, поради наличие на словна марка „Слънчева педагогика“, регистрирана в Патентно ведомство на Република България.

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

Рецензенти

Проф. Нели Бояджиева

Проф. Силвия Николаева

© Александър Ранев, автор, 2017

© Издателство „Изток-Запад“, 2017

ISBN 978-619-01-0142-0

Александър Ранев

Петър Дънов
_____ за _____
Възпитанието

*Благодарност и признателност към всеки, дал своя
принос за развитието на Слънчевата педагогика!*

Благодарност към нейния създател!

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ.....	7
1. Същност на Слънчевата педагогика	15
2. Основни понятия в Слънчевата педагогика.....	31
3. Възгледи за устройството на света и човека.....	49
4. Принципи на Слънчевата педагогика	65
5. Методи на Слънчевата педагогика.....	85
6. Профил на учителя на Слънчевата педагогика.....	121
7. Съвременни учебно-възпитателни проявления на Слънчевата педагогика.....	133
8. Предизвикателства и възможности пред Слънчевата педагогика.....	145
ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....	157
Източници	163

ВЪВЕДЕНИЕ

В началото на ХХ в. човечеството навлиза в нов етап от своето развитие. Подемът в икономиката, производството, технологиите и науката е осезаем. Културният напредък поставя човека пред изпитанието не само да овладее нови енергии, ресурси и възможности, но и да ги насочи в градивна, хуманна насока. Отчитайки рисковете от бурното културно развитие, немалко учени, мислители и философи се опитват да предложат спасителна алтернатива. Прогресивни идеи в областта на философията, религията, педагогиката биват развити в различни страни на света, включително и у нас. Мнозина са философите и учените, които посочват, че пътят на човешкото съзряване и развитие минава през образованието и възпитанието. Такава алтернатива предлагат представителите на т.нар. Реформаторска педагогика, които развиват своите идеи и практическа опитност в насока нов тип възпитание и обучение на подрастващите, с което да положат основите в развитието на едно по-хуманно общество, което да бъде подготвено да се справи с предизвикателствата на променящия се свят. По същото време, в началото на ХХ в., у нас, в България, Петър Дънов (Учителя) представя своето учение пред ученици, последователи и симпатизанти. В множеството си беседи и разговори той развива възгледите си за здравословен, духовен, природосъобразен, социален живот и личностно усъвършенстване. В своите беседи той често засяга и теми от областта на педагогиката, възпитанието, образованието, като обосновава необходимостта от промяна и дава конкретни насоки за ре-

форми в образованието и възпитанието. В написаната от Петър Дънов книга с недвусмисленото заглавие „Наука и възпитание“ четем: „Но по кой път и по кой начин човечеството ще може да постигне тези заветни цели? Отговорът е: с помощта на науката и възпитанието.“¹ Главната роля за тази промяна Петър Дънов възлага на две институции – семейството (и най-вече майката) и училището: „Единствената надежда за подобрението на личния и обществения живот е във възпитанието на дома. Към дома трябва да се присъединят училищата и всички други благородни учреждения, които носят възпитателен характер. Всички трябва да се хванат ръка за ръка за постигането на тази единствена цел, която е основата на общественото благоденствие.“² Универсално, самобитно, достъпно, изчистено от идеологии и лозунги, основано на християнски и общочовешки добродетели и принципи, учението на Петър Дънов (Учителя) привлича хората със своята яснота, дълбочина и духовна насоченост. В него можем да открием отглас от ранното християнство, богомилството, мистицизма, а също и от философски и религиозни учения като будизма, зороастризма, теософията, антропософията и др. В словото си Учителя развива идеи, свързани с различни сфери на живота – религия, философия, здраве, наука, изкуство, екология, – и разглежда множество педагогически аспекти на възпитанието и обучението. Подобно проникновение в идеи и разбирания за социалния и в частност образователния живот заинтригува немалко негови последователи – учители, възпитатели, педагози. Част от тях стават едни от най-близките ученици на Петър Дънов. Сред тези хора се открояват имената на Боян Боев, Весела Несторова, Олга Славчева, Милка Периклиева и др. Така например Боян Боев, освен че работи като учител, публикува и текстове по въпросите на образованието и възпитанието. През 1943 г. е публикувана книгата „Учителя за образованието“, в която Боян Боев систематизира и синтезира както своите, така и педагогическите идеи на своя Учител. Освен нея, същият

¹ Дънов, П. Наука и възпитание, София, 2007, с. 21.

² Дънов, П. Наука и възпитание, София, 2007, с. 183.

автор публикува материали по темата и в третомното издание „Акордиране на човешката душа“. В педагогическия печат излизат статии, а също и няколко книжки от Милка Периклиева, като например „Игри и песни: Ръководство за детски и основни учители“ (1935), „Практиката ми в детската градина“ (1941) и др. Организираното практическо приложение на педагогическите идеи на Петър Дънов стартира през 30-те години на ХХ в., когато в тогавашното селище Изгрев, в близост до София, се организира клуб за децата на последователите на Петър Дънов. След като Петър Дънов напуска този свят през 1944 г., неговите последователи продължават да водят и организират форми на братски живот. На своите събирания те обсъждат, споделят опит, чертаят планове за развитието на педагогиката, работата на учителите, прилагането на новите методи и принципи. Политическата обстановка в България след 9.IX.1944 г. възпрепятства развитието на подобни „неудобни“ за тогавашния режим идеи. Въпреки тези трудности, активни последователи на Петър Дънов продължават да прилагат неговите възгледи в своята педагогическа практика. Организират се детски лагери, като например край гр. Мъглиж през 1947–1948 г.³, появяват се и публикации с игри и упражнения за деца, например „Ритмични игри за деца от предучилищна възраст“ на издателство „Медицина и физкултура“ (1957) с автор Милка Периклиева. От същата авторка и същото издателство през 1962 г. излиза книжката „Ритмични игри“. Все пак тези прояви са откъслечни, епизодични и резултат от индивидуални усилия на отделни учители и педагози. Трудно можем да говорим за популяризиране и системно прилагане на идеите на Петър Дънов в училища и детски градини, особено в периода след 1944 г.

Постепенно работата на т.нар. братски групи затихва и преминава в „нелегалност“, но претърпява своето възраждане в края на ХХ в. и началото на ХХI в. Свободното публикуване и разпространяване на словото на Учителя, включително статии и книги

³ Вж. Вестник „Братски живот“, бр. 67 (5/2012), статия „Братска среща в Розова долина“.

от негови последователи, позволява просветните идеи на Петър Дънов да придобият отново актуалност и в наши дни. Излязлата през 2011 г. под съставителството на Слав Славов книга „Слънчева педагогика“ поставя общата рамка на педагогическите насоки, завещани от Учителя Петър Дънов, а откритата детска школа „Бялото кокиче“ за деца от 3- до 6-годишна възраст задава и съвременното начало на практическия им прочит. През 2008 г. започва да излиза списание „Изворче“ за деца в предучилищна и начална училищна възраст. През 2014 г. от педагозите в детската школа „Бялото кокиче“ биват организирани и първите семинари по Слънчева педагогика в София и различни градове на страната, в които биват засегнати и част от темите, разгледани в настоящия материал. През същата година стартира и проект за изграждането и обособяването на училище, в което да се прилагат методите и идеите на Слънчевата педагогика. Интересът към личността, учението и по-специално към педагогическите възгледи на Петър Дънов бива засвидетелстван и в излезлите материали, статии, студии и дисертации, в публични дебати в медийното пространство, както и в поставянето му на второ място в класацията за най-значимите българи на Българската национална телевизия. Публикувани са и допълнителни материали, като например брошурки, представящи обща информация за същността на Слънчевата педагогика и най-вече за нейните принципи и методи. Слънчевата педагогика придобива популярност и чрез медиите и интернет пространството – участия в телевизионни предавания, видеозаписи от семинари и работни срещи, както и интернет форуми. Дейността на детския център „Бялото кокиче“ в гр. София продължава да се развива, като от година на година се увеличава броят на родителите, желаещи да запишат там своите деца.

Най-същественото, което се случи по време на подготовката на настоящия текст, бе откриването на първото училище на Слънчевата педагогика. Това значимо събитие прие официален характер на 18.02.2015 г., когато министърът на образованието подписа разрешителните документи, а последвалите усилия на екипа по създаването и организирането на училището, наречено „Изгрев“, доведоха до неговото откриване през същата година.

Освен от последователите на Петър Дънов, интерес към Слънчевата педагогика бива заявен и от академичните среди на университетите у нас. Преподаватели с авторитет в областта на педагогиката като проф. Любен Димитров, проф. Клавдия Сапунджиева, проф. Нели Бояджиева, проф. Силвия Николаева, доц. Николинка Колева и др. публикуват свои материали, изнасят доклади и становища по темата. Осъществени и публикувани са изследвания върху възпитателния и оздравителен ефект от практикуването на Паневритмията от деца и възрастни. Защитени са и докторски дисертации върху педагогическите възгледи на Петър Дънов. От всичко това следва да заключим, че педагогическото в учението на Петър Дънов търпи своето развитие и се осъществява в нашата образователна реалност.

Нещо, което липсва в повечето публикации по темата, е опитът да бъде структурирана и систематизирана Слънчевата педагогика в нейната съвременна теоретико-приложна реалност и тази структура да даде основа за развитието ѝ. Именно подобна идея ме подтикна да се насоча към написването на настоящия материал и той е опит да синтезирам теоретико-практичните си познания и изследвания в областта на Слънчевата педагогика. Основният мотив е личният ми и професионален интерес към философията на Петър Дънов и по-специално към педагогическия аспект в неговото учение. Свързан е и с позицията ми, че това е самобитен, български принос в пълнотата и богатия свят на педагогиката – принос, който заслужава вниманието на просветната общност у нас.

Представеният материал е резултат както на мои изследвания в областта, така и на съвместните усилия на група педагози, възприели и прилагачи идеите на Петър Дънов. Принос на настоящия текст е, че той отразява автентичните възгледи на съвременни педагози, последователи на Петър Дънов, както и практическото им осъществяване, а не само анализ на текстове от беседи на Учителя, какъвто е най-често срещаният подход.

Основната цел на изследването ми е да изведа и систематизирам теоретико-практичните основи на Слънчевата педагогика, както и да очертая нейните практически измерения в днеш-

ната реалност. За постигането ѝ подбрах следните изследователски методи:

- ♦ проучване и анализ на източници (литературни и интернет);
- ♦ фокус група;
- ♦ анализ и синтез на текстов материал;
- ♦ наблюдение;
- ♦ интервю.

Организирането и провеждането на *фокус група* по въпросите на Слънчевата педагогика бе осъществено в периода 2011–2013 г., като резултатите от нейната дейност в голяма степен изпълват съдържанието на настоящия труд. Срещите се провеждаха един път месечно, в неделен ден, с продължителност 2–3 часа. Включените в тях участници бяха 7 души:

- ♦ трима от детската школа „Бялото кокиче“ и училище „Изгрев“;
- ♦ един учител от държавно училище в гр. София;
- ♦ трима преподаватели от Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Целта на фокус групата бе да се систематизира и да се начертаят теоретико-практичните основи на Слънчевата педагогика. В хода на срещите във фокус групата ролята на модератор бе разпределяна между участниците, като най-често това бе директорът на детската школа. В самото начало предложих следната последователност на темите, която спазвахме през времето на срещите, а именно:

- ♦ същностна основа (обект, предмет, цели, задачи, основни характеристики);
- ♦ основни понятия;
- ♦ принципи;
- ♦ методи;
- ♦ профил на учителя.

Темите бяха подавани предварително и всеки от участниците идваше с подготвена позиция, представена *устно* или *писмено*.

В хода на тематичните срещи аз си водех записки, които впоследствие систематизирах, и запознавах участниците с основните изводи и акценти от провешите се тематични обсъждания.

Писмените източници са предимно издадени беседи на Петър Дънов, в които съм търсил педагогическия акцент и насока. Проучвал съм и публикации от негови последователи, а също и научни материали по темата. Използвал съм и информация със свободен достъп от официалните интернет страници на Общество Бяло Братство, детска школа „Бялото кокиче“ и училище „Изгрев“.

Анализът и синтезът на текстов материал бе свързан с една от задачите, които бяха поставяни при всяка среща, а именно писменото представяне и аргументиране на участниците по обсъжданите теми, като текстовете ми бяха изпращани по електронната поща. Това ми помогна да анализирам и систематизирам съдържанието на получените текстове, включвайки и изразеното по време на срещите.⁴ Често в изпратените до мен текстове бяха използвани цитати от беседи на Петър Дънов. Изрично помолих участниците да изпращат цитатите с посочен източник, но това условие невинаги бе спазвано, поради което малка част от цитатите са без упоменат точен източник.

Наблюденията стартираха през 2012 г. в детски център „Бялото кокиче“, гр. София, и продължиха в откритото през 2015 г. училище „Изгрев“ в столичния квартал Панчарево.

След приключването на фокус групата контактът ми с част от участниците продължи. По време на своите срещи с ръководството и педагози от детската школа „Бялото кокиче“ и училище „Изгрев“ имах възможността да проведа и *интервюта*. Основна цел на наблюденията и интервютата бе да събере впечатления относно специфики в организацията на средата и учебно-възпитателния процес в контекста на методите и принципите на Слънчевата педагогика.

⁴ В настоящата работа цитатите от изпратените до мен текстове съм поставил в кавички.

На този последващ етап част от участниците във фокус групата внесоха известни промени в теоретичното тяло на Слънчевата педагогика, предимно по отношение на методите. По-скоро бих ги определил като допълнение, обогатяване и развитие, а не толкова като същностна промяна. С ясното разбиране, че пред тази педагогическа система предстои път на обогатяване и развитие, и без претенции за изчерпателност, ще се опитам да представя на читателя теоретичните основи и някои практически измерения на Слънчевата педагогика.

СЪЩНОСТ НА СЛЪНЧЕВАТА ПЕДАГОГИКА

Вуводното изложение стана ясно, че педагогическите възгледи на Петър Дънов биват обобщени и систематизирани в т.нар. Слънчева педагогика. Днес това е вече утвърдено и разпознаваемо наименование, но когато стартира работата на фокус групата през 2013 г., наименованието не бе навлязло все още в общественото и педагогическото пространство. Поради това още на първата среща бе поставен въпросът за наименованието. Изказаните предложения бяха следните:

- Слънчева педагогика;
- Педагогика на Бялото братство.

След кратко обсъждане участниците се обединиха върху наименованието „Слънчева педагогика“. Основните аргументи бяха, че вече е публикувана книжка със заглавие „Слънчева педагогика“, вече са проведени няколко семинара под същия надслов, терминът е публикуван и на официалната страница на Бялото братство, поради което и в обществото това наименование е вече познато, разпознаваемо и самобитно. Една от участничките предложи и емблема на Слънчевата педагогика (вж. фиг. 1), която изобразява слънце с 12 лъча и вписани в слънчевия диск петолинии с ключ сол и надпис „Слънчева педагогика“.

Фиг. 1. Емблема на Слънчевата педагогика.

След избора на име и символ, следващият въпрос бе за смисъла и крайната цел на срещите. Приетата основна цел на фокус групата бе да бъдат изяснени и систематизирани от съвременна гледна точка педагогическите идеи на Учителя Петър Дънов. Бяха изказани предложения за издаването на продукт (книжно тяло, брошура, интернет публикация), който да представи същността на Слънчевата педагогика като краен резултат от срещите. Бяха маркирани следните тематични направления:

1. Дефиниране на Слънчевата педагогика и определяне на нейната същност.
2. Открояване на основни понятия и определяне на тяхното значение в контекста на Слънчевата педагогика.
3. Определяне на мястото на Слънчевата педагогика в образователен аспект – като духовно или светско образование.
4. Основни принципи, методи и задачи на Слънчевата педагогика.
5. Профил на учителя.

На първата среща бе поставен въпросът за мястото и същността на Слънчевата педагогика в днешната образователна реалност. Като специалисти с практически опит в държавни училища, детски заведения и различни образователни организации, участниците споделиха своето мнение относно моментното

състояние на българското образование. Общото мнение бе, че то е насочено предимно към интелектуалното развитие на детето – натрупване и боравене с информация, развитие на основни мисловни механизми и похвати. Бе подчертано, че подобна насока придава на образованието информативен и количествен характер, като на заден план остават развитието на добродетелите, интелектуалното възпитание, нравствената култура, творческото мислене, индивидуалните заложби и таланти на децата, развитието на практически и професионални умения, както и стремежът към духовно търсене и израстване. В текстовете, които получих, също бе засяган този въпрос. В един от тях присъстваше следното: „педагогическите цели, завещани от „бащата на педагогиката“ Ян Коменски за развитие на човека в три насоки – образование, нравственост (добродетел), религия (благочестие), – в днешната реалност остават в голяма степен неизпълнени, а в съдържанието на днешното образование – неизпълними. Не малка част от учителите припознават себе си предимно като преподаватели, загърбвайки възпитателния характер в своята работа, което в голяма степен ги прави неефективни в общуването с децата. Фрази като „разкриване на личностния потенциал на ученика“, „творческа изява на децата“, „разкриване на индивидуалния талант на детето“ звучат като клишета, празни от съдържание и практическо измерение в много класни стаи.“ Общото мнение бе, че подобна празнота в нашето образование се стреми да запълни Слънчевата педагогика, която цели да бъде насочена и полезна не само за учителите, но и за родителите и различните специалисти в областта на образованието и възпитанието.

Ето какво написа по този въпрос един от участниците:

Слънчевата педагогика има и една основна задача. Тя иде в подкрепа на учители, родители, възпитатели, тя е в подкрепа на обществото, на всички възвишени идеали, от които сега се нуждаят хората. Как? Като дава нови насоки на мисълта, събужда скритите сили в човека. Изважда и развива доброто, което е скрито в неговия ум и неговото сърце. Със знанието за законите и принципите като живи сили, които управляват живота,

Слънчевата педагогика може да подпомогне формирането на човешкото тяло и човешкото съзнание в неговите най-висши функции.

От казаното и написаното мога да направя извода, че според участниците, българското училище търпи критика главно в насока възпитание и подкрепа на творческите сили и потенциала на децата. Участниците считат, че в настоящата реалност възпитателният процес е изнесен твърде отчетливо извън класната стая, на децата се отнема възможността за творчески изяви за сметка на академичните знания. Участниците считат Слънчевата педагогика за носителка на изконно заложените ценности и смисъл на образованието – знание, добродетелност, духовно развитие – така, както са ни предадени от големите авторитети в педагогиката.

Бе поставен въпросът за *определение* на Слънчевата педагогика. Общото мнение бих синтезирал по следния начин: *Слънчевата педагогика отразява педагогическите идеи в учението на Петър Дънов*. Посочено бе, че формулировката „Слънчева педагогика“ изхожда от разбирането за единната творческа същност, към която ние (живите същества на Земята) принадлежим и се стремим. Неин видим, физически образ в нашата Слънчева система е Слънцето. Слънцето, като център на Слънчевата система и източник на енергия, светлина и топлина, е основният фактор за живот и развитие на Земята. Другото условие за човешкото развитие е *Педагогиката* – разглеждана в смисъла на „наука за живота“.

Слънчевата педагогика е педагогика,
основана на педагогическите идеи на Петър
Дънов. Педагогиката е наука за живота.

Много често в текстовете Слънцето бе използвано като символ на различни идеи и възгледи. В един от текстовете то бе представено като: „център, около който да се позиционират/структурират всички елементи в педагогическото взаимодействие. Търсим центъра, около който да построим цялото „здание“.

Същото се отнася и за детето. Търсим и се опитваме да формираме такъв център у детето, около който да се изгради неговият живот, съответно възпитанието и образованието му.“ В друг текст бе написано следното: „Във вътрешен смисъл можем да разгледаме Слънцето като универсален символ – един от най-разпространените символи в човешката история. Във всички времена, племена, народи и изкуства то присъства като мощен и позитивен символ. Толкова еднозначно е неговото влияние, че е станало нарицателно и се използва съвсем естествено за подчертаване на положителни качества, хора, събития, образи, като например „слънчево дете“, „слънчеви хора“, „слънчеви богове“, „слънчево настроение, произведение“ и пр.“

В разбиранията на участниците във фокус групата символният образ на *Слънцето* бива разглеждан като видим израз на Творческата, Жизнена, Сетивно-съвършена същност, и от друга страна – *Педагогиката* като път за опознаване и достигане до тази същност. В учебно-възпитателната реалност тази взаимовръзка се отразява в педагогическото общуване *учител–ученик, възпитател–възпитаник*, като учителят символизира източника на светлина/знание, а връзката му с ученика е педагогическото явление. Споделено в текст бе следното: „Фокус на Слънчевата педагогика е човекът, детето, неговото развитие и личностно израждане. Детето – като нещо малко, на което му предстои да расте и да се развива (т.е. малък човек в биологичен, социален, физиологичен, психологичен смисъл), и да стане зрял индивид. В същото време всеки човек, независимо от възрастта си, също може да бъде разглеждан като дете – т.е. детето символизира развиващия се човек и всеки един от нас е дете на Природата.“

Детето символизира развиващия се човек.
Всеки един от нас е дете на Природата.

Друг текст допълва: „След като детето/човекът се осъществява като личност, това не означава, че той е приключил своя ево-

люционен път, че е стигнал границите на своите възможности. Всъщност той продължава да се развива. Изводът е, че и детето, и зрелият човек се учат и се развиват. Слънчевата педагогика не спира дотук, защото това не е крайната ѝ цел. Тя отива още една стъпка напред – тя търси и се стреми да развива заложеното в душата на човека. Поради това и основна педагогическа цел на Слънчевата педагогика е да създаде условия за развитие и проявление на душевния потенциал на детето/човека.“

Природата, общуването с природата, природата като училище, природосъобразен начин на живот са послания, залегнали дълбоко в разбиранията и философията на участниците в изследването. Според тях основна задача на човека е да се грижи и учи от Природата. Разбирането си за връзката между Слънчевата педагогика, възпитанието, природата, добродетелите един от участниците представи по следния начин: „Природата е неизменна и постоянна в едно – в своите непрекъснати промени. Щом се измени природата, променя се и животът на всички същества, които живеят в нея. И сега в колективното съзнание на хората става една велика промяна. Каква е тази промяна? Едно велико преобразяване. Изгрява вътрешното колективно слънце на всички индивидуални човешки слънца, което озарява съзнанието на хората едновременно. От неговата светлина и топлина се събуждат семената на доброто, които са вложени в душата му. И който мисли, че човек е лош, че човек е престъпник, той се лъже. Всички отрицателни страни на човека са наследство, един дълг, който той един ден ще издължи. Кой може да се разплати със своите дългове? Който има богатство. Богатството е скрито вътре. Това са онези скрити сили, които сега се събуждат от изгрева на вътрешното колективно слънце:

1. **Добро** – това е непоклатимата канара, здравата основа, върху която се гради всеки разумен живот. Съграденото върху Доброто е неразруσιμο. Това, което се руши, не е добро. Доброто свързва човека с неизчерпаем източник на сили. Силата на доброто прави човека крепък, канара при всички мъчности и препятствия. Прави го силен да устои, да преодолее всичко и да победи. „Доброто е основа в Живота.“

2. **Справедливост** – тя е хубавото разпределение на светлината, топлината, силата – на всички блага, с които Природата тъй щедро дарява. Те са дар за всички. Всяко същество, което идва на Земята, има право на живот, на слънце, на всички блага. Справедливостта е условие за правилен растеж и процъфтяване. Тя дава условията на растежа. Само там, дето има Справедливост, може да има правилен растеж, естествен развой и възход.
3. **Разумност** – това е целесъобразното употребяване на светлината, топлината, силата и на всички други блага. Само там, дето цари разумността, има плодове. Само в царството на разумността зреят плодовете. С други думи, само там, дето е тя, има трайни, благодатни резултати. В разумността влиза великата Мъдрост, великото Знание, което разкрива силите, законите и методите за работа; това е дълбокото разбиране на Природата, на самия човек и на неговия път. Разумността е израз на хармоничното съчетание на Любовта и Мъдростта.
4. **Хармония** – когато всички струни на един музикален инструмент са нагласени хармонично, могат да се изпълнят красиви мелодии с него. Само тогава гениалният виртуоз може да прояви чрез него своята сила, своята мощ, своята замах. Също така, когато инструментите на един оркестър са нагласени хармонично, тогава диригентът може да вдигне палката и да изрази чрез него великата идея, която го озарява и вдъхновява. Всички същества представляват велик космичен оркестър. И когато между тях има хармония, тогава Великият диригент ще изпълни чрез този оркестър музиката на разумния Живот, ще изяви своето величие, красотата на своята мисъл, на своята велика Любов.
5. **Братство** – иде култура на Братство на всички народи. Те ще се считат като членове на едно голямо семейство. Посилните народи ще помагат на по-слабите. Всички народи са органи на един космичен организъм и както всеки орган си има свое място, свое предназначение, своя мисия, тъй и всеки народ. Тая идея изгръва в съзнанието на човечеството в днешната епоха.

6. **Свобода** – свободата е премахване на всички прегради, ограничения и препятствия, които спъват Божественото естество на човека да се изяви в света с всичката си красота, блясък и размах. Свободата – това е разкриване на великите съкровища, които крие човешката душа в себе си. При свободата тя, душата, поема ръководството. Свободата – това е рухване на всички окови, тесни схващания, заблуждения и влизане в необятните простори и възможности, които крие човешкият дух в себе си. Свободата – това е отваряне на красиви перспективи за възход и постижения.
7. **Космична любов** – човешкото съзнание в своето развитие се превръща в Любов. Космичната любов обхваща всички гореспоменати сили; тя ги носи в себе си. Те са неин израз. Космичната любов днес се ражда в човешкото съзнание като ново прозрение за същината на Живота. Тя е излизане от смъртта и влизане в Живота; излизане от живота на сенките и влизане в Живота на една велика Реалност – идване до изворите на самия Живот. Тя е това, което примирява всички противоречия, което побеждава всички препятствия. Тя е възкресение. Само онзи, който има чистота на тялото, ума и сърцето, ще разбере какво нещо е човешкото щастие, какво нещо е Космичната любов. Когато човек влезе в царството на Чистотата, през сърцето му протичат кристалните животворни струи на Космичната любов!

Според педагозите от фокус групата Природата е основен фактор в образованието и възпитанието на децата. Задача на учителите е да възпитат децата в любов към Природата, интерес и изучаване на природния свят и чрез това да бъдат развивани добродетели и нравствени качества.

Част от писмените разработки за същността на Слънчевата педагогика разглеждаха и мястото ѝ в общия свят на педагогиката. Някои от участниците поставиха Слънчевата педагогика редом с частни педагогически системи, като например Валдорфската педагогика, Монтесори педагогиката и др. Независимо от алтерна-

тивния ѝ характер, бе споделено, че Слънчевата педагогика не е в разрез с традиционните схващания за педагогиката. Напротив, Слънчевата педагогика съдържа в себе си научните основи на педагогиката, като добавя, разширява, задълбочава, придава нов прочит и гледна точка върху принципите, методите, формите, разбиранията. В подкрепа на написаното прилагам цитат от една от писмените разработки, които получих по този въпрос: „В подобно схващане като че ли се появява парадокс. От една страна, разглеждаме Слънчевата педагогика като част от общата педагогика, а от друга, приемаме Слънчевата педагогика за универсален път за човешкото развитие. Разграничението е привидно условно. В своето развитие човек прилага различни методи, похвати за възпитание и образование – част от тях са носители на доброто, а други не. Слънчевата педагогика отразява онази същностна страна на педагогиката, която води към и е носител на светлина, хармония, доброта, правда, нравственост, морал – т.е. тя е насочена към развитие на положителния потенциал у човека.“

Слънчевата педагогика отразява онази същностна страна на педагогиката, която води към и е носител на светлина, хармония, доброта, правда, нравственост, морал – т.е. тя е насочена към развитие на положителния потенциал у човека.

От казаното следва, че Слънчевата педагогика е педагогика, насочена към опознаване, разкриване и развитие на положителния личностен потенциал. По-дълбокият разрез на споделеното води и до извода, че за участниците педагогиката има, условно казано, две страни – положителна и отрицателна, добра и лоша, позитивна и негативна. Различните педагогически методи и средства и тяхното прилагане могат да постигнат положителни или отрицателни резултати, да възпират или подкрепят развитието на положителния или отрицателния потенциал. Слънчевата педагогика е насочена към разкриването

и прилагането на методи и принципи, целящи проявата и разкриването на доброто у човека, това е нейна основна същност и тя бе подчертавана многократно. „От казаното следва, че в основата на Слънчевата педагогика стои идеята за развитие и проявление на всички добродетели, вложени в човешката душа. Какво е човек? „Под думата Човек се разбира сбор от всички добродетели. Който не представлява такъв сбор от добродетели, не може да се нарече истински човек.“

Доброто, възприемано като формиране на Добродетели и гобротворство, стои в основата на Слънчевата педагогика.

Педагогическите подходи, методи и средства, които Петър Дънов използва и представя в своите беседи, са основата, върху която неговите последователи градят своето разбиране за педагогиката. В същото време в беседите си Петър Дънов многократно засяга религиозни въпроси и теми, предимно от християнството. Неговото учение се отличава с толерантност и приемане на различията, включително и религиозните. Много често и в самите си изказвания участниците споменаваха, че Слънчевата педагогика може да се разглежда в най-общ план като теоретико-приложна реалност, насочена към развиване на човешкия потенциал чрез възпитание, обучение, образование, основани на християнски ценности и идеали. Това поставя и въпроса за същността – религиозна или светска – на Слънчевата педагогика.

В своето развитие педагогическата мисъл е преминала през различни модели и идейни основи. По своя характер можем да ги разграничим на:

- ♦ духовни;
- ♦ религиозни;
- ♦ светски.

Твърдата позиция на педагозите бе, че Слънчевата педагогика има светски характер, нейното съдържание, принципи, методи, философия надхвърлят религиозните, културните и други различия. Макар че в нейната основа залягат присъщи на християнството принципи, ценности, разбирания, тя не е и не бива да бъде определяна като религиозна. На редовете по-долу ще представя част от писмените текстове, изпратени до мен по този въпрос.

Какво прави градинарят, който е получил ново растение и иска да го засади в своята градина? Преди всичко, той се интересува от условията за неговото растене – колко вода му е необходима, каква почва обитава, обича ли пряката слънчева светлина и т.н. Когато придобие тези знания, той пристъпва към неговото засаждане и отглеждане. Значи, за да възпитаваме и отгледаме един човек, ние трябва да го познаваме във всяко едно отношение. Поради това и изключването на основните същности на човека – духът и душата – са немислими, ако искаме да осъществим неговото хармонично и цялостно развитие. Методите на Слънчевата педагогика са приложими за всяка култура, раса, религия, общност. Поради това Слънчевата педагогика не бива да се категоризира като религиозна или светска образователна и възпитателна система. Слънчевата педагогика не е подчинена на религиозна доктрина, църковна догма, светска идеология.

От всичко казано, следва въпросът: какво стои в основата на Слънчевата педагогика? На каква основа стъпваме, когато изграждаме тази нова педагогическа идея? В основата на Слънчевата педагогика стои **Доброто**. Ще кажете – това е много опростено, елементарно. Да, така е. Това е една толкова обикновена дума/понятие, че дори не ѝ обръщаме внимание. Тя не предизвиква интерес, не е модерна и забавна. Сещаме се за нея най-често, когато подканяме децата да ни слушат: „ Бъди добър!“ С Доброто не се печелят битки, състезания, престиж (като изключим примери като Майка Тереза, Махатма Ганди)... Бихме казали, че дори е леко negliжирана в съвременния език. В толкова

научния свят, който се опитваме да построим, сме забравили най-простите и естествени природни закони. Нека да поставим въпроса, кое е най-необходимото за развитие на едно малко дете? *Майката*. Не само физическият обект жена (майка), а майчината любов, проявена чрез грижа, нежност, внимание, разбиране, закрила. Добре, след като това е най-важното за развитието на едно дете, в колко от съществуващите съвременни педагогически системи можем да открием любовта, изведена като принцип, като закон, метод? Ние сме се отделили от най-естественото и търсим да го заместим/изразим, чрез сложни философски, научни и други термини. Време е да се върнем към естествено заложеното в нас, към връзката с природата и с нашата душа. Затова Доброто, разбрано като формиране на Добродетели и добротворство, стои в основата на Слънчевата педагогика.

От анализираните разбираня на участниците във фокус групата бих могъл да обобщя, че *обект* на Слънчевата педагогика е педагогическото явление, насочено към разкриване и развитие на добродетелите и положителния потенциал на детето. Традиционно и тук се открояват двата субекта – ръководещ (учител) и ръководен (ученик). В разбиранията на участниците във фокус групата е включена и идеята, че в хода на учебно-възпитателния процес учителят също се учи и развива. Това е условие учителят сам себе си да изследва и изучава и да се развива – и професионално, и личностно. Още нещо – и учителят, и ученикът са подвластни на законите на природата, и двамата са „деца на Природата“ и в този смисъл „нейни ученици“, което придава известна абстрактна условност в „ръководната роля“ на учителя. Казвам „абстрактна“, тъй като учителят бива разглеждан и като „проводник“, „посредник“ между „природните сили“ и детето, а подобна гледна точка има абстрактен, а също и мистичен характер, ако направим съпоставка с ролята на свещеника като посредник между Божествения и човешкия свят.

Предмет на Слънчевата педагогика е разкриване на закономерностите и взаимовръзките в този процес, съобразени с прин-

ципите, методите и средствата, представени в словото (учението) на Петър Дънов.

Веруюто (философията) на Слънчевата педагогика се основава на християнските ценности и принципи – Любов, Мъдрост, Истина – и на тяхното осъществяване в учебно-възпитателния процес.

Предназначение (мисия) на Слънчевата педагогика е да спомогне за цялостното изграждане и развитие на човека – физическо, душевно, духовно.

Цел на Слънчевата педагогика е да съхрани, развие и предаде на хората педагогически методи за възпитание, обучение, образование, самовъзпитание и саморазвитие, произтичащи от живите сили на Природата. Конкретната педагогическа цел е да създаде условия за развитие и проявление на положителния физически и духовно-душевен потенциал на детето/човека.

Относно целите на Слънчевата педагогика бе споделено следното: „Условията за изпълнение на целта на Слънчевата педагогика са тези: да се внесе светлина, топлина, хармония и сила в ума, сърцето и тялото на човека. Родителите, учителите, възпитателите и обкръжението трябва да имат ясно разбиране за детето и човека, неговата същност и мястото му в Природата и Космоса. Може да прозвучи малко странно, но Слънчевата педагогика не се стреми да създава качества, способности и таланти. Тя се стреми да създава условия, в които заложеното в човешката (детската) същност да се прояви цялостно и пълноценно. (Само по себе си Слънцето не посява нищо, а само създава подходящите условия – топлина, светлина и пр. – за растеж и живот.) Слънцето е център на Слънчевата система, свети и осветява най-далечните ѝ кътчета. От това произтича и още една цел, която си поставя Слънчевата педагогика, а именно, да развие съзнанието на човек до степен свръхсъзнание. Погледнато психологически, това означава, че тя търси да „освети“ всички аспекти на личността, в това число и на несъзнаваните, а също така да може да ги подреди в правилни пропорции и взаимоотношения с „другите планети“ около този център.“ „Фокусът на Слънчевата педагогика е насочен към Божествения свят като изначален и творчески за цялото

битие и всичко съществуващо във видимия и невидимия свят.“
„Трябва да знаете, че за да служите на Бога, трябва да се подчинявате на един основен принцип. Във всички школи по света, от каквото вярване и да са, има само един основен, Божествен принцип, който трябва да се спазва. Този основен принцип включва три начина, т.е. три вида служене на Бога. Това е само по отношение на методите, а всъщност основният принцип е един. По какъвто път и да ходим, както и да вярваме, ние ще дойдем до този принцип. В края на краищата всички трябва да изпълним туй, което Бог е определил. В това именно седи дълбоката наука.“⁵

В текстовете и споделеното по време на фокус групата изникнаха и съждения, чието обобщаване ми позволи да открия основните задачи на Слънчевата педагогика, а именно:

1. Да се проучат и обособят в система педагогическите идеи, принципи, закономерности, методи и средства, оставени от Учителя Петър Дънов.
2. Да се изследва научно тяхното приложение и ефективност.
3. Да се развиват методите, средствата и съдържанието на Слънчевата педагогика.
4. Разработване на форми, педагогически пособия, инструменти.
5. Разработване на нов научно-обоснован подход към педагогиката, основан на принципите Любов, Мъдрост, Истина.
6. Изграждане и организиране на Просветен център или центрове, работещи по идеите и методите на Слънчевата педагогика.
7. Практическо приложение на идеите в работата с деца, родители, учители, общественост (създаване на нов тип възпитателна концепция/педагогическа парадигма, която да доведе до промяна в нагласите, ново разбиране и съзнание в хората).
8. Възпитаване и обучаване на преподаватели, които да работят със Слънчевата педагогика.

⁵ Дънов, П. Хармонична деятелност, Общ окултен клас, 17.12.1924 г.

Споделено бе мнението, че учители, прилагащи иновативни подходи и методи, често биват неприети и дори осмивани от колегите си. Слънчевата педагогика според участниците е иновативна педагогическа система, основана на специфична философия и предполагаща набор от личностни и професионални качества, умения и познания от всеки учител, приел я за свое професионално верую. Според педагозите едно от тези качества е смелостта: „И още едно важно условие – Слънчевата педагогика е за смелите, за тези, които могат да отхвърлят своите предубеждения и да последват пътя на опита. Кои са доказателствата за това? Има три вида доказателства, които могат да се приложат: нещата могат да се доказват чрез **усета** на човека – по физически начин; нещата могат да се доказват чрез **чувствата**; и най-после нещата могат да се доказват чрез **мисълта**.“

Слънчевата педагогика е за смелите,
за тези, които могат да отхвърлят
своите предубеждения и да последват пътя
на опита.

На следващите страници ще се спра върху разбиранията на педагозите за основните понятия и категории, използвани в Слънчевата педагогика.

ОСНОВНИ ПОНЯТИЯ В СЛЪНЧЕВАТА ПЕДАГОГИКА

Следващата тема във фокус групата бе насочена към изясняване и представяне на работните понятия в Слънчевата педагогика. На проведена среща бяха маркирани част от понятията, като всеки от участниците бе свободен в избора си за предложени и тяхното тълкуване от гледна точка на Слънчевата педагогика. Целта бе да се направи опит за единение на *форма – съдържание* – *смисъл* в използваните понятия.

След поставянето на темата и проведената първоначална дискусия, всеки от участниците се ангажира да подготви текст, който да ми изпрати. Аз от своя страна събрах, структурирах и синтезирах определенията в тях. В част от текстовете понятията бяха представени с изведени от автора определения, в други понятията бяха описани и обяснени, но без конкретни определения, в трети дефинициите бяха цитирани от странични източници – беседи на Петър Дънов и учебници по педагогика.

В разговорите и обсъжданията по темата за понятията участниците най-често се позоваваха на цитати от беседите на Петър Дънов. Важен момент, който споделиха участниците, е, че в различни беседи Петър Дънов изказва наглед противоречиви позиции и мнения по един и същ въпрос. Поради това и позоваването на цитати, извадени от контекста на цялостното звучене на конкретната беседа, би могло да доведе до объркване и неточност. Друго важно условие при опита за понятийно изясняване бе и фактът, че не малка част от основните понятия имат

абстрактно-философски характер, което ги прави трудни за дефиниране. В хода на разискванията възникнаха известни противоречия в групата дали да бъдат включвани понятията от философския спектър, и по-специално тези за Бог, дух, душа. При обсъждането възникна дискусия, в която се изказаха предложения тези понятия да бъдат извадени от съдържанието, тъй като биха имали субективно звучене и е трудно да се изведе кратко, точно и универсално определение. Опасенията бяха свързани и с това да не се придаде религиозно звучене на Слънчевата педагогика. Друг аргумент бе, че тези понятия имат силно субективно разбиране дори и сред единомислещи. Бе споделена и обратната позиция – че това са понятия, често срещани в словото на Петър Дънов и неговите последователи, и е добре да се направи опит за тяхното уточняване, без претенции за изчерпателност и прецизност, още повече че въпросите за Бог, дух, душа и др. са присъщи не само за религиозния човек, но за всеки, включително учители и ученици. В крайна сметка, участниците приеха предизвикателството да направят опит да обединят гледните си точки с цел да установят сходство в *смисъла*, който влагат в разбиранията си, а не толкова в *съдържанието*. Относно традиционно-педагогическите понятия, участниците във фокус групата подчертаха, че се придържат към установените в научната литература разбираня за основните педагогически понятия и категории.

На редовете по-долу ще представя двете групи понятия, като ще използвам записки, правени на събираня на фокус групата, както и цитати от писмено представени позиции, изпратени ми от педагозите. Позволявам си да ги приложа със съвсем леки, по-скоро стилистични промени, като цитираният текст е поставен в кавички, а цитиранията на Петър Дънов са в наклонен курсив с изведен източник, така както ми бе подаден. Въпреки молбата ми използването на цитати да бъде придружено с цитиране на източник, в някои от текстовете това не бе спазено.

В приложената таблица (вж. таблица 1) условно разграничавам двете групи понятия, като в съответната колона изброявам и прилежащите понятия и категории.